

Netwerken voor aalherstel

TEKST Tineke Prins en Willie van Emmerik, Sportvisserij Nederland

FOTOGRAFIE Jelger Herder, Arjan Palstra en Sportvisserij Nederland

Dat het niet goed gaat met de Europese aal is bekend. Overheden en ngo's werken in commissies en werkgroepen hard aan het herstel van deze unieke vissoort. Waar we nu staan, wat er gebeurt en vooral wat er nog moet gebeuren stond centraal in een themabijeenkomst van het Vissennetwerk.

Ruim negentig belangstellenden uit de wereld van het waterbeheer, onderzoek, beleid, sportvisserij en beroepsvisserij lieten zich eind november 2015 tijdens de Vissennetwerkbijeenkomst in Fort bij Vechten (Bunnik) informeren over de stand van zaken met betrekking tot deze bedreigde vissoort.

Internationale samenwerking

Alen houden zich niet aan landsgrenzen. Daarom werd enige jaren geleden The Sustainable Eel Group (SEG) opgericht, een internationaal samenwerkingsverband dat zich inzet voor het herstel van aalpopulaties. Voorzitter Andrew Kerr uitte tijdens de bijeenkomst zijn frustratie vanwege de ineffectiviteit van de huidige herstelmaatregelen. Het

aantal migratieknelpunten in de verschillende Europese landen is volgens hem nog steeds veel te groot. Hij benadrukte het belang van pragmatische kortetermijnmaatregelen en het herstel van migratieroutes op langere termijn. "Je moet goed kijken waar je oplossingen kunt bieden. De Golf van Biskaje met de daarin uitmondende rivieren is bijvoorbeeld belangrijk

Niet passeerbare stuw en gemalen blijven een bedreiging voor de aal vormen.

Netwerken voor vis

Het Vissennetwerk is een platform waarin informatie, kennis en ideeën op het gebied van vissen, visserij en de omgeving van vissen worden uitgewisseld. Dit gebeurt vanuit zowel een wetenschappelijke als een praktische invalshoek. Het werkgebied bestrijkt de zoete en brakke binnenwateren van Nederland en Vlaanderen. In totaal zijn meer dan 350 mensen in Nederland en Vlaanderen voor hun profesie bezig met vis en lid van het Vissennetwerk.

Gerard Manshanden vindt dat waterbeheerders haast moeten maken met het aanleggen van visvriendelijke pompen en turbines.

voor de intrek van glasaal, maar intrek is daar door barrières nauwelijks mogelijk." Verder merkte hij op dat de aalstand in Noord-Europa nog sterker achteruit gaat dan in de Zuid-Europese regio's.

Bevorderen schieraaluittrek

Dat het met de aal slecht is gesteld blijkt uit het feit dat deze soort op de Rode Lijst van The International Union for Conservation of Nature (IUCN) staat. Ook de International Council for the Exploration of the Sea (ICES), een onafhankelijk internationaal samenwerkingsverband van visserijbiologen, heeft meerdere malen de noodklok geluid. De IUCN wijst daarbij vooral op de slechte uittrek van schieraal, terwijl ICES vooral de nadruk legt op de zeer slechte intrek van glasaal. Volgens Arjan Heinen van de Combinatie van Beroepsvissers is het vooral de schieraaluittrek die het aalbestand bepaalt. "Vanwege het voorzorgprincipe moeten we daarom proberen om meer schieraal uit te laten trekken."

Heinen komt met een aantal extra maatregelen. Zo kan glasaal uit Frankrijk en Engeland worden uitgezet in gebieden waar de aal tegenwoordig moeilijk kan komen.

Er is echter nogal wat twijfel over het netto-effect van deze maatregel en van een 'overschot' aan glasaal bij de huidige lage intrek lijkt ook geen sprake. Heinen stelt verder voor bij gemalen en centrales de schieraal over te zetten, de Paling over de dijk-projecten. Maar ook moet er een gezamenlijke aanpak van de stroperij komen. Zijn vraag is dan ook: Hoe gaan we samenwerken? Als het aan hem ligt gaan de beroepsvissers voor een 'beheerd broodje paling'.

Evaluatie Aalbeheerplan

Het Nederlandse Aalbeheerplan is in 2015 voor de tweede keer geëvalueerd. Hieruit blijkt dat op dit moment jaarlijks zo'n 1.000 ton van de schieraal in Nederlandse wateren naar zee trekt om te paaien, terwijl dat volgens de doelstelling van het Nationale Aalherstelplan 4.000 ton moet zijn. Een doelrealisatie van 25 procent dus. Karin van de Wolfshaar van IMARES zegt dat de biomassa van de aal niet of nauwelijks is toegenomen sinds de toepassing van de maatregelen. "Wel is er de laatste jaren een sterke afname van de antropogene mortaliteit. Was dat tussen 2005-2007 nog 72 procent, in 2011-2013 was

het percentage 38. De voornaamste oorzaak van antropogene mortaliteit is de visserij op rode aal (commercieel en recreatief). De gesloten tijd op schieraal voor de beroepsvisserij en de terugzetverplichting voor de sportvisserij hebben daarmee gezorgd voor daling van de sterfte. Er zijn ook nog een aantal ongekwantificeerde bronnen van sterfte zoals stroperij, schieraalsterfte bij WKC's en gemalen, vervuiling (PCB/dioxine) en parasieten. Eén van haar conclusies is dat de door ICES gestelde limieten en doelstellingen nog geen garantie geven voor herstel van de aalpopulatie. Lastig hierbij is ook dat de EU-Aalverordening en de Aalbeheerplannen van de lidstaten geen termijnen koppelen aan de herstelopgave.

Lakse overheid

"Het streefbeeld is om te komen tot 40 procent van de oorspronkelijke uittrek van schieraal," zegt Ingvild Harkes van het WWF, die deel uitmaakt van de projectgroep Aalherstel. "De evaluatie van het aalbeheerplan laat zien dat het resultaat nog veel te laag is om een gezonde populatie te bewerkstelligen. En de overheid durft geen ➤

Waterkrachtcentrales verhakselen nog steeds veel alen.

Andrew Kerr, voorzitter van de Sustainable Eel Group luidt voor de zoveelste maal de noodklok voor de aal en pleit voor een pragmatische aanpak.

keuzes te maken richting een effectief beheer." Zij schetst twee scenario's: Doorgaan op de huidige weg met maatregelen die niet adequaat zijn waardoor de aal volgens haar uiteindelijk uitsterft of –en dit scenario heeft meer haar voorkeur– meer maatregelen, alternatieven voor de visserij en een overheid die gaat voor actief beheer, waardoor de aalstand kan herstellen. Niet iedereen is het eens met haar voorkeur. "De aal is een panmictische soort. Daarom hebben de maatregelen die we in Nederland nemen maar beperkt effect."

De beroepsvisserij meldt dat zij nodig zijn voor het herstel van de aal. Beroeps vissers leveren bijdragen aan de monitoring maar ook geld voor projecten als bijvoorbeeld 'Paling over de dijk'.

Innovatieve oplossingen

Om de aalpopulatie te laten toenemen is het noodzakelijk dat het dier vrij kan migreren. Ook waterschappen werken hieraan mee door het aanpassen van hun kunstwerken. Dit gebeurt in de regel vooral wanneer vervanging of groot onderhoud nodig is. Als voormalig beroepsvisser heeft Gerard Manshanden in de praktijk ontdekt dat gemalen een groot probleem vormen voor trekkende vissen. Hij sprong hierop in door zelf visvriendelijke oplossingen te ontwikkelen voor onder andere pompen en turbines.

Tijdens de bijeenkomst introduceerde hij een visveilige en energiebesparende schepsschroef, die

een aanzienlijke bijdrage kan leveren aan het voorkomen van sterfte van aal in scheepvaartroutes. "Naar verwachting zullen de visveilige schroeven 10 procent meer rendement hebben. Energie-maatschappijen zouden veel meer moeten meewerken aan visvriendelijke turbines. Zo wordt er (onder meer in Duitsland) nog regelmatig melding gemaakt van grote visvrijheid door waterkrachtcentrales. Reden is dat de energiebedrijven niet willen investeren in visveilige turbines. Ze vrezen dat ze dan alle turbines moeten gaan vervangen."

Als kunstwerken (nog) niet visvriendelijk gemaakt kunnen worden heeft Manshanden nog een noodmaatregel: het inzetten van stroboscooplampen. "De meeste vissoorten, zeker ook aal, hebben een afkeer van fel licht hebben. Stroboscoop- of flitslampen vormen een effectieve viswering voor de inzet bij bijvoorbeeld gemaal- en koelwaterpompen en waterkrachtcentrales waar geen visvriendelijke overgangen zijn."

Cameramonitoring

Johan van Giels van het milieud adviesbureau ATKB vertelt dat er een lacune in de kennis over aalpopulaties kan ontstaan, doordat bijvoorbeeld conventionele elektrovisapparaten door te hoge geleidbaarheid niet gebruikt kunnen worden in brakke wateren. Ook zou er een onderschatting van het aalbestand in open water kunnen zijn wanneer

er gebruik gemaakt is van alleen een kuil of kor. Hij pleit dan ook voor statistisch meer betrouwbare resultaten en laat een aantal nieuwe technieken de revue passeren, zoals cameramonitoring. "Bijzonder aan het gebruik hiervan is dat je het gedrag van de vis goed kunt zien, bijvoorbeeld of de stroming te hard is voor de vis om een passage in te zwemmen. Met de innovatieve, zouttolerante elektrokrokan ook in brak water worden gevestigd. Dit betekent dat er in brak water een veel beter beeld kan worden verkregen van de aalpopulatie dan voorheen, waarbij alleen fuiken werden gebruikt."

Regionaal aalbeheer

Het hoogheemraadschap van Delfland staat voor verschillende uitdagingen zoals het creëren van vrije vismigratieroutes zodat ook glasaal de leefgebieden in de polder kan bereiken. Daarnaast moet de uittrek ook visveilig zijn. Jos de Bijl van het hoogheemraadschap geeft een overzicht van het beheergebied van Delfland en de nog bestaande vismigratie-knelpunten. "Met wat we tot nu toe hebben bereikt is er veel samengewerkt met ontwerpers, beheerders en beleidsmedewerkers." Om de bevolking te interesseren voor de aalproblematiek is het volgens De Bijl goed om vrijwilligers te betrekken bij het monitoren.

Aalbeheer in Vlaanderen

Omdat Vlaanderen veel minder water heeft, ligt de doelstelling voor

Een vrije uittrek van schieraal is meer dan ooit gewenst.

aal bij onze zuiderburen ook lager. Ook is er in Vlaanderen, in tegenstelling tot Nederland, geen beroepsvisserij meer, vertelt Kristof Vlietinck van het Vlaamse Agentschap Natuur en Bos. “Er was al weinig beroepsvisserij maar door de slechte waterkwaliteit is deze helemaal verdwenen.

Wij kennen ook geen terugzetverplichting, maar wel een negatief consumptieadvies.” Net als in Nederland worden in Vlaanderen de EU-doelstellingen niet gehaald.

Volgens onderzoeker Fabrice Ottburg (Wageningen UR) is de onttrekking door de recreatieve visserij in Vlaanderen 30 ton. Een meeneemverbod zoals in Neder-

land, zou uitkomst bieden om dichterbij de EU-doelstellingen te komen. Vlietinck zegt hierop dat de opbrengst van het visserijverlof (visvergunning) onder andere wordt besteed aan vismigratie. “Een meeneemverbod op aal zou er toe kunnen leiden dat er minder visverloven worden verkocht en er dus minder geld beschikbaar is om de vismigratie te optimaliseren.”

Kunstmatige voortplanting

Het gaat niet alleen in Europa bergafwaarts met de aal. Ook de populaties van de Amerikaanse en Japanse aal zijn sterk afgenomen. Wetenschapper Arjan Palstra verricht bij IMARES al meer dan tien jaar

onderzoek naar het zwemgedrag, geslachtsrijping en (kunstmatige) voortplanting van de aal. Hij zegt over de afname van de aalpopulatie: “De aal is voor de migratie afhankelijk van gebieden waar tegenwoordig veel mensen wonen. Zonder uitzondering sterk geïndustrialiseerde gebieden met een kunstmatige, voor de aal ongunstige, waterhuishouding. Daarbij is het een langlevende soort die over extreem grote afstanden migreert. Ook hierdoor is het een kwetsbare vissoort.” Het is gelukt de Europese aal kunstmatig voort te planten maar het opkweken van de larven is nog een knelpunt, meldt hij. Na een bezoek aan Japan, waar onderzoekers inmiddels wel succesvol zijn met het kweken van de Japanse aal, denkt hij dit de komende jaren ook in Nederland te kunnen realiseren.

Wel maken sommige mensen zich zorgen over een mogelijke commerciële bedreiging als de Japanse markt wordt bediend met kunstmatig gekweekte aal en dit wellicht tot de ondergang zou kunnen leiden van de wilde aal. Palstra: “Als je de kweek van paling kunt loskoppelen van de druk op de natuurlijke populatie, verlaag je de bedreiging van de wilde populatie juist.” **V**

Alle presentaties van de Vissennetwerkbijeenkomst van 26 november 2015 zijn terug te vinden op de website vissennetwerk.nl